

The Effect of Reformed Cheque Issuance Law on Its Legal Enforcement Guarantees

Ebrahim Abdipour Fard^{1*}, Reihaneh Sadat Tabatabaei Nejad², Fatemeh Bazokar³

1. Professor, Department of Private Law, Faculty of Law, University of Qom, Qom, Iran.

*Corresponding Author: Email: e.abdipour@qom.ac.ir

2. M.A in Private Law, Faculty of Law, University of Qom, Qom, Iran.

Email: R.Tabatabaeinejad@stu.qom.ac.ir

3. PhD Student in Private Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

Email: bazokar.f@ut.ac.ir

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/jlr.2023.377361.2285

Received:
21 February 2023

Accepted:
10 May 2023

Published:
21 October 2024

A B S T R A C T

The check has played a significant role as a commercial document in facilitating monetary transactions. Therefore, establishing the most desirable rules and regulations for this document to strengthen its position in the payment system has always captured the attention of lawmakers from the outset. Numerous regulations have been imposed on checks from the past to the present, with the latest being related to the amended law of 2018. According to the aforementioned law, numerous developments have occurred regarding various issues related to checks, with one of the most significant being the changes introduced in the field of legal enforcement guarantees of checks. Some of these changes are aimed at amending past regulations and making modifications to them, while others stem from legislative innovations in the said law. One of the innovations of lawmakers

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

in this area includes the enforcement of cheque payments through judicial execution without judicial review, as well as the establishment of enforcement guarantees related to the banking system. In general, the establishment of such enforcement guarantees with a non-penal approach and the creation of deprivations of banking services for dishonored cheque issuers themselves indicates a shift in the legislator's approach from repressive policies to replacing a legal and banking approach for the recovery of bounced cheques.

Keywords: Issuance Cheque Act, Enforcement Guarantee, Uncovered Cheque, Direct Enforcement, Banking System.

Funding:

The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Ebrahim Abdipour Fard: Conceptualization, Methodology, Validation, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Reihaneh Sadat Tabatabaei Nejad: Conceptualization, Formal analysis, Investigation, Resources, Writing - Original Draft.

Fatemeh Bazokar: Conceptualization, Formal analysis, Investigation, Resources, Writing - Original Draft.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Abdipour Fard, Ebrahim, Reihaneh Sadat Tabatabaei Nejad & Fatemeh Bazokar. "The Effect of Reformed Cheque Issuance Law on Its Legal Enforcement Guarantees". *Journal of Legal Research*, 23, no. 59 (October 21, 2024), 179-206.

Extended Abstract

Cheque, as one of the payment instruments in the non-cash payment system, has a great effect and own a great value of payment.

There are many different attributes and characters for cheque. One of the most important of these characters, is the ability of cheque in cashing the the face amount.

Increasing the cheque's power in its ability to cashing the face amount, increase thr willingness of people to use more cheque in non-cash payments. Because of bad effect of uncovered cheque in judicial system, by increasing the cases and the amount of uncovered cheque's prisoners, and economic orders, the legislator try to support the cheque legally and criminally. Therefore many regulations have been enacted on cheque from past to present and have been reformed overtime. The last and the most important reformation in this case, is related to the year 1397, in which the legislator has taken a preventive approach to strengthen the validity of cheque among the payment system instruments. The reformatory regulations have changed some subjects about cheque. One of the background, that the legislator change it, is legal sanction of cheque. The existing legal sanctions in reformation of Issuance Cheque Act in 1397, are three parts; 1) civil sanctions, 2) criminal sanctions, 3) banking system sanctions.

The effect of these reformation is directly, by reform the past sanction and create the new sanction, or it is indirectly, by effect the new cases on the other past section. For example bring a civil action versus the signers of cheque, such as ; endorser, drawer, and guarantor, and demand to issuance the notarial enforcement and confiscate and sale the belonging of drawer, are uncovered cheque's civil sanctions, that they have some changes by reform of past regulations.

Demand the face amount by Judgment Enforcement Unit, without adversarial process, is the other legal sanction, that known as a new one. In this case, the holder claim the enforcement using the certificate of non-payment of cheque from the Judgment Enforcement Unit, no need to adversarial process and can receive the cheque in this way.

For using of every these sanctions, it is necessary to observe some conditions. For example it is necessary for bring a civil action versus the endorsee, as one of the cheque's signers, that the holder demand the face amount in 15 or 45 days from issuance cheque date. Also it is necessary to bounced the cheque and get the certificate of non-payment of cheque from bank, if there is not enough money in the drawer's bank account and finally, the holder must bring a civil action versus the endorser in 1 year from the certificate of non-payment of

cheque.

Also it is necessary to issuance the certificate of non-payment ofcheque for demanding the cheque by Judgment Enforcement Unit without adversarial process, and it must to have tracking code with bank's sign. If this condition not to be observed, the holder can not demand the issuance of executive write.

In addition, the legislator enact some criminal sanctions on cheque. Also the legislator criminalize getting the cheque book by the person with lack of financial ability, as a new criminal sanctions.

But the important existing legal sanction, is the sanction that related to the banking system. It is one of the legislator's innovations in mentioned Act. In fact the legislator enacted that, after passing 24 hours from entering the unpayable or lavking the cheque in Sayyad system, the bank must to apply some acts, to the owner's bank account, such as; "No opening of accounts and no issuance of new banking cards", "Blocking the fund of all accounts and banking cards", and "No pay of banking facilities or no issuance of foreign exchange guarantee", and "No opening of foreign exchange guarantee", and "No opening of foreign exchange latter of credit".

These sanctions are too hard for the drawer of cheque and the owner of bank account. The legislator enact these sanctions for prevention of issuance the uncovered cheque, with non-criminal approach.

So, this is necessary to consider every these sanction and determine the effect of reformation of Issuance Cheque Act on them. Because it can help us to understand the forts and the weak points of Issuance Cheque Act, about this subject. Therefore at first, we try to search the effect of mentioned Act, with considering the civil and criminal sanctions, and then study the operation on improvement of cheque's place, with considering the banking system sanction.

تأثیر قانون صدور چک اصلاحی بر ضمانت اجرای قانونی آن

ابراهیم عبدی پور فرد^{۱*}، ریحانه سادات طباطبایی نژاد^۲، فاطمه بازوکار^۳

۱. استاد، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران.

*نویسنده مسئول: e.abdipour@qom.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران.

R.Tabatabaieinejad@stu.qom.ac.ir

۳. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

bazokar.f@ut.ac.ir

چکیده:

چک به عنوان یکی از اسناد تجاری نقش بسزایی در افزایش نقل و انتقالات پولی داشته است. لذا وضع مطلوب‌ترین قواعد و مقررات بر این سند جهت تقویت جایگاه آن در سیستم پرداخت، از همان ابتدا نظر قانون‌گذار را به خود جلب نموده است. از گذشته تاکنون مقررات بسیاری بر چک وضع شده که آخرین آنها مربوط به قانون اصلاحی سال ۹۷ است. به موجب قانون مزبور، تحولات بسیاری در خصوص مسائل مختلف مربوط به چک پدید آمده است که یکی از مهم‌ترین آنها، تغییرات ایجاد شده در زمینه ضمانت اجرای قانونی چک است. برخی از آنها در راستای اصلاح مقررات گذشته و ایجاد تغییراتی در آنها و برخی دیگر از ابداعات قانون‌گذار در قانون مذکور هست. از جمله ابداعات قانون‌گذار در این زمینه می‌توان به مطالبه وجه چک از طریق اجرای احکام دادگستری بدون رسیدگی قضایی و همچنین وضع ضمانت اجرای مربوط به سیستم بانکی اشاره نمود. به طور کلی وضع چنین ضمانت‌های اجرایی با رویکرد غیرکیفری و ایجاد محرومیت‌هایی

پژوهش‌های حقوقی

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.48300/jlr.2023.377361.2285

تاریخ دریافت:

۲ اسفند ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:

۳۰ مهر ۱۴۰۳

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

از خدمات بانکی نسبت به صادرکننده چک‌های بلامحل، خود نشان از تغییر رویکرد قانون‌گذار از سیاست‌های سرکوبگرانه و جایگزین نمودن رویکرد حقوقی و بانکی جهت وصول وجه چک‌های برگشتی دارد.

کلیدواژه‌ها:

قانون صدور چک، ضمانت اجرا، چک بلامحل، اجرائیه مستقیم، سیستم بانکی.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

ابراهیم عبدی‌پور فرد: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه. ریحانه سادات طباطبایی‌نژاد: مفهوم‌سازی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی. فاطمه بازوکار: مفهوم‌سازی، مفهوم‌سازی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

عبدی‌پور فرد، ابراهیم، ریحانه سادات طباطبایی‌نژاد و فاطمه بازوکار. «تأثیر قانون صدور چک اصلاحی بر ضمانت اجرای قانونی آن». مجله پژوهش‌های حقوقی، ۲۳، ش. ۵۹ (۳۰ مهر ۱۴۰۳)، ۱۷۹-۲۰۶.

مقدمه

با توجه به افزایش مبادلات تجاری بین مردم نیاز به یک ابزار ویژه جهت تسهیل در پرداخت، بیش از پیش احساس می‌شود. یکی از مهم‌ترین این ابزارها، چک، به‌عنوان یکی از اسناد تجاری است. اوصاف و ویژگی‌های مختلف چک و مزایای حاصل از آنها بر هیچ کس پوشیده نیست، لکن مهم‌ترین این اوصاف را باید در نقدشوندگی آن جستجو نمود. از یک طرف افزایش قدرت نقدشوندگی در چک تأثیر بسزایی در افزایش تمایل عموم جامعه به استفاده از آن در معاملات تجاری دارد و از طرف دیگر آثار سوئی که چک‌های برگشتی هم بر سیستم قضایی از طریق افزایش پرونده‌ها و شمار زندانیان چک‌های بلامحل و هم بر نظم اقتصادی جامعه برجای می‌گذارند، قانون‌گذار را بر آن داشته تا به حمایت کامل حقوقی و جزایی از چک بپردازد. لذا از همان واپسین زمان ظهور چک، یعنی از سال ۱۳۰۴ تاکنون ضوابط و مقررات خاصی برای این سیستم تدوین شده که این قوانین در طول زمان تحولات زیادی را نیز پشت سر گذاشته است. آخرین این تغییرات متعلق به سال ۱۳۹۷ است. قانون مذکور در حوزه‌های مختلفی از چک تحولاتی را ایجاد نموده که یکی از این حوزه‌ها ضمانت اجرای حقوقی چک است. ضمانت اجرای قانونی موجود در قانون صدور چک اصلاحی ۹۷ شامل سه دسته هستند: ضمانت اجرای حقوقی، ضمانت اجرای کیفری و ضمانت اجرای مربوط به سیستم بانکی. تأثیر این تحولات یا به‌صورت مستقیم و از طریق اصلاح ضمانت اجرای پیشین و ایجاد ضمانت اجرای جدید، یا به‌صورت غیرمستقیم و از طریق تأثیرگذاری موارد جدید بر سایر مواد قانونی سابق است. بنابراین بررسی هر یک از این ضمانت اجراها و تأثیری که قانون اصلاحی بر آنها گذاشته است، لازم و ضروری به نظر می‌رسد تا بتوان به نقاط قوت و ضعف این قانون در خصوص مسئله مذکور پی برد. لذا در این پژوهش برآنیم تا ابتدا با بررسی ضمانت اجرای حقوقی و سپس کیفری، چشم‌انداز مناسبی را از تأثیرات قانون مذکور به دست آوریم و بعد از آن با بررسی ضمانت اجرای مربوط به سیستم بانکی که ابداع جدید قانون‌گذار در قانون مصوب ۹۷ است، به سنجش عملکرد این تغییرات بر بهبود جایگاه چک به‌عنوان یکی از ابزارهای پرداخت نائل شویم.

۱ - ضمانت اجرای حقوقی و تأثیر قانون اصلاحی بر آن

سوای دعوای حقوقی که روند عادی هر احقاق حقی به شمار می‌رود و مطالبه وجه چک نیز از این قاعده مستثنی نیست، قانون‌گذار امکان مطالبه خسارت تأخیر تأدیه وجه چک، امکان مطالبه وجه چک از

طریق سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و همچنین از طریق دادگاه بدون رسیدگی قضایی را که از ابداعات قانون جدید است، به‌عنوان ضمانت اجراهای حقوقی پیش‌بینی نموده که در ادامه بدان پرداخته خواهد شد.

۱-۱- اقامه دعوی حقوقی علیه مسئولین چک

در این قسمت منظور از مسئولین چک، ظهرنویس، صادرکننده، ضامن و صاحب حساب و صادرکننده‌ای است که چک را به نمایندگی صادر کرده است. لذا هرکدام از این مسئولین در چهار بخش بررسی خواهند شد.

۱-۱-۱- اقامه دعوا علیه ظهرنویس

مطابق بیان قانون‌گذار در قسمت اخیر تبصره ماده ۲۱ مکرر قانون صدور چک اصلاحی «ثبت انتقال چک در سامانه صیاد جایگزین پشت‌نویسی چک خواهد بود». لذا چنین نتیجه گرفته می‌شود که ظهرنویسی چک، چه در وجه شخص معین و چه در وجه حامل منتفی گشته و انتقال در سامانه صیاد جایگزین آن شده است^۱ و بدین ترتیب دیگر شخصی به‌عنوان ظهرنویس در سلسله مسئولین چک شناسایی نمی‌گردد و اقامه دعوا علیه او امکان‌پذیر نیست. لکن به دلیل عدم نسخ مقررات عام قانون تجارت در باب ظهرنویسی، در صورتی که شخصی برای انتقال، اقدام به امضای ظهر چک صیادی نماید، دارنده می‌تواند علیه او به‌عنوان ظهرنویس، اقامه دعوا نموده و خواستار پرداخت وجه چک گردد. چراکه چک ثبت‌نشده تنها تحت حمایت قانون صدور چک نمی‌باشد و شایسته نیست که آن را از تمامی مزایای موجود در قانون تجارت نیز محروم نمود. با این اوصاف طبق مقررات قانون تجارت اقامه دعوا علیه ظهرنویس امکان‌پذیر است، لکن باید مواعد و شرایط مذکور در این قانون رعایت شود. سه شرط مهم برای اقامه دعوا علیه ظهرنویس این است که نخست، دارنده طبق ماده ۳۱۵ قانون تجارت، باید وجه چک را حسب مورد ظرف پانزده روز (همسانی محل صدور و تأدیه) یا چهل و پنج روز (ناهمسانی محل صدور و تأدیه) از تاریخ صدور از بانک محال علیه مطالبه نماید. ماده ۳۱۷ این مهلت را در مورد چک‌هایی که در خارج از ایران صادر شده ولی محل پرداخت آن در ایران است، به چهار ماه افزایش داده است.^۲ البته امروزه با توجه به بانکداری الکترونیکی این تمایز عملاً وجود ندارد و وجه چک از هر یک از شعب

۱. ربیعا اسکینی، حقوق تجارت (برات، سفته، قبض انبار، اسناد در وجه حامل و چک)، چاپ سی‌ام (ویراست دوم) (تهران: سمت، ۱۴۰۰)، ۲۸۳.

۲. حسینی، ستوده تهران، حقوق تجارت، جلد ۳، چاپ نازدهم (تهران: دادگستر، ۱۳۸۶)، ۱۸۸.

بانک محال علیه قابل مطالبه است.^۳

شرط دوم، برگشت زدن چک و اخذ گواهی نامه عدم پرداخت است. باید توجه کرد که بین گواهی نامه عدم پرداخت و واخواست یا اعتراض عدم تأدیه مذکور در ماده ۲۸۰ فرق است. گواهی عدم پرداخت سند صادره از سوی بانک محال علیه که حاکی از عدم پرداخت چک به علت فقدان موجودی یا کسر موجودی یا دلایلی دیگر است، می‌باشد. ولی واخواست، یک اقدام قانونی تشریفاتی است که از سوی دارنده چک و با تنظیم اوراق واخواست‌نامه و ثبت آن در مرجع قضایی صورت می‌پذیرد. به‌رغم تمایز این دو و با وجود این که ماده ۳۱۴، مقررات برات در مورد اعتراض عدم تأدیه را در خصوص چک نیز جاری دانسته، هیئت عمومی دیوان عالی کشور در رأی وحدت رویه شماره ۵۳۶-۵۹/۷/۱۰-گواهی عدم پرداخت بانک را به‌منزله واخواست تلقی کرده و انجام تشریفات قانونی واخواست را در خصوص چک تأدیه نشده ضروری ندانسته است.^۴

لکن نکته‌ای که در این خصوص وجود دارد این است که مطابق مقررات اصلاحی، گواهی نامه عدم پرداخت تنها برای چکی صادر می‌شود که دارای سابقه ثبتی در سامانه صیاد باشد و بر روی چک ثبت نشده و فاقد شناسه یکتا قابلیت صدور گواهی نامه عدم پرداخت وجود ندارد؛ بنابراین در صورت ثبت چک در صیاد، دارنده می‌تواند از بانک گواهی عدم پرداخت دریافت کرده و علیه ظهرنویس در دادگاه اقامه دعوا نماید؛ اما این مقرر در جایی که شخص دارای چک ثبت نشده در سامانه باشد، اشکال ایجاد می‌کند و با اوصاف موجود، وی نمی‌تواند یکی از ملزومات اقامه دعوا علیه ظهرنویس را فراهم آورد. به نظر می‌رسد برای حل این مشکل دارنده باید اقدام به واخواست کند. درست است که رأی وحدت رویه در صورت صدور گواهی نامه عدم پرداخت، تشریفات واخواست را انجام شده تلقی می‌کند ولی این رأی واخواست را در خصوص چک منسوخ نکرده، لذا در این مورد دارنده می‌تواند از این اقدام استفاده کرده و در نبود گواهی نامه عدم پرداخت، از واخواست برای اقامه دعوا علیه ظهرنویس در دادگاه استفاده کند. حال در صورتی که دارنده چک ثبت نشده نه توانایی دریافت گواهی نامه عدم پرداخت را داشته و نه بتواند واخواست خود را ثبت کند، دیگر امکان اقامه دعوی سند تجاری منتفی می‌گردد.

شرط آخر از شرایط اقامه دعوا علیه ظهرنویس این است که دارنده باید حسب مورد ظرف مدت یک سال (محل تأدیه ایران) و دو سال (محل تأدیه خارج از ایران) از تاریخ گواهی نامه عدم پرداخت علیه

۳. ابراهیم عبدی‌پور فرد، حقوق تجارت، جلد ۳: اسناد تجاری، چاپ دوم (تهران: مجد، ۱۳۹۵)، ۲۶۸.

۴. همان، ۲۶۹.

ظهرنویس اقامه دعوا نماید.^۵ پرواضح است که در صورت عدم رعایت هرکدام از این شروط، اقامه دعوی مطالبه وجه چک به‌عنوان سند تجاری علیه ظهرنویس ممکن نیست و دارنده تنها می‌تواند طرح دعوی مدنی نماید.

۱-۱-۲- اقامه دعوا علیه صادرکننده

طبق مقررات اصلاحی، صادرکننده یکی از مسئولین چک محسوب شده و امکان اقامه دعوا علیه او وجود دارد. مطابق ماده ۳۱۸ قانون تجارت، دارنده می‌تواند ظرف مدت پنج سال از تاریخ گواهی‌نامه عدم پرداخت یا پنج سال و ده روز از تاریخ صدور چک علیه صادرکننده اقامه دعوی سند تجاری نماید. البته مهلت پنج‌ساله در فرضی است که چک توسط تاجر یا برای امور تجاری صادر شده باشد. در غیر این صورت محدودیت زمانی برای اقامه دعوا علیه صادرکننده وجود ندارد.^۶

بحث گواهی‌نامه عدم پرداخت در فرض عدم ثبت چک در سامانه صیاد در خصوص صادرکننده نیز مطرح است و به همان ترتیب که در مورد ظهرنویس گفته شد، لازم است عمل گردد. در غیر این صورت یکی از موارد لازم برای اقامه دعوی مطالبه وجه چک به‌عنوان سند تجاری از بین رفته و دارنده فقط توانایی طرح دعوی مدنی علیه صادرکننده دارد.

۱-۱-۳- اقامه دعوا علیه ضامن

ضمانت از چک طبق مقررات اصلاحی امکان‌پذیر است و شخصی که به‌قصد ضمانت ظهر چک کاغذی را امضا می‌کند در برابر دارنده مسئولیت دارد و دارنده می‌تواند علیه او اقامه دعوا نماید. شرایط اقامه دعوا علیه ضامن بستگی به این دارد که او از چه کسی ضمانت کرده است؛ بنابراین اگر از صادرکننده یا ظهرنویس ضمانت کرده، حسب مورد باید شرایط لازم جهت اقامه دعوا علیه صادرکننده و ظهرنویس نسبت به ضامن آنان نیز رعایت شود. در صورت عدم رعایت، تنها امکان طرح دعوی مدنی علیه ضامن وجود خواهد داشت.^۷

۱-۱-۴- اقامه دعوا علیه صاحب حساب و صادرکننده‌ای که چک را به نمایندگی صادر کرده

امکان اقامه دعوا علیه صاحب حساب در فرضی است که چک به وکالت یا نمایندگی صادر شده باشد.

۵. همان، ۲۷۰.

۶. همانجا

۷. همان، ۲۷۱.

در صورت رعایت شرایط سه‌گانه صدور چک به نمایندگی از دیگری از سوی نماینده مطابق قواعد وکالت، تعهد ناشی از صدور چک اصولاً بر عهده صاحب حساب ایجاد می‌شود، اما طبق ماده ۱۹ قانون صدور چک، هم صادرکننده و هم صاحب حساب متضامناً مسئول پرداخت وجه چک هستند و بدین ترتیب اجرائیه و حکم ضرر و زیان نسبت به جبران خسارات ناشی از صدور چک پرداخت‌نشده بر اساس تضامن علیه هر دو صادر می‌شود.^۸ مقررات اصلاحی ۹۷ نیز در این باره بدون هیچ‌گونه تغییری حکم مزبور را اعمال می‌نماید.

۱-۲- درخواست صدور اجرائیه ثبتی و توقیف و فروش اموال صادرکننده چک

ماده ۲ قانون صدور چک، چک را در حکم سند لازم‌الاجرا قرار داده و دارنده را قادر ساخته تا در صورت عدم دریافت تمام یا قسمتی از وجه چک، با رعایت مهلت‌ها و شرایط دیگر، درخواست صدور اجرائیه کرده و اقدام به وصول وجه چک نماید. با اصلاح قانون صدور چک و تغییر در شرایط مربوط به دارنده، لازم است علاوه بر شرایط صدور اجرائیه، تأثیر قانون جدید بر شخص درخواست‌کننده اجرائیه ثبتی نیز مورد بررسی قرار گیرد.

۱-۲-۱- برقراری اجرائیه ثبتی طبق قانون اصلاحی و شرایط صدور آن

طبق ماده ۲ قانون صدور چک اصلاحی که در قانون سابق نیز عیناً آمده بود «چک‌های صادره عهده بانک‌هایی که طبق قوانین ایران در داخل کشور دایر شده یا می‌شوند همچنین شعب آنها در خارج از کشور، در حکم اسناد لازم‌الاجرا بوده و دارنده چک در صورت مراجعه به بانک و عدم دریافت تمام یا قسمتی از وجه آن به علت فقدان محل یا به هر دلیل دیگری که منتهی به برگشت چک و عدم پرداخت گردد می‌تواند طبق قوانین و آیین‌نامه‌های مربوط به اجرای اسناد رسمی وجه چک یا باقی‌مانده آن را از صادرکننده وصول کند»؛ بنابراین شیوه مذکور علی‌رغم پیش‌بینی شیوه‌های جدید دیگری که در قانون اصلاحی بدان‌ها اشاره شده همچنان کاربرد خود را دارد و در صورت عدم استفاده از سایر شیوه‌ها، توسل به اجرائیه ثبتی می‌تواند در مواردی راهگشا باشد. ضمن اینکه شیوه جدید قانون اصلاحی (اجرائیه مستقیم دادگستری) که در ادامه بدان پرداخته خواهد شد، تنها در مواردی قابل اجراست که شرایط خاصی برقرار باشد. لذا در موارد فقدان آن شرایط می‌توان از اجرائیه ثبتی که مسیری کوتاه‌تر از رسیدگی قضایی دارد، استفاده نمود.

طبق این شیوه، دارنده چک برگشت‌خورده قادر خواهد بود بدون توسل به دادگاه و بدون اخذ حکم و تنها به استناد چک و گواهی عدم پرداخت آن از دایره اجرای اداره ثبت اسناد و املاک تقاضای اجرا نماید. طبق مفاد ماده ۲۱ آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی «از تاریخ ابلاغ اجرائیه متعهد باید ظرف ۱۰ روز مفاد آن را به‌موقع اجرا گذارد یا ترتیبی برای پرداخت دین خود بدهد یا مالی معرفی کند که اجرای چک را میسر گرداند» لکن طبق ماده ۲۷ همین آیین‌نامه «متعهدله (دارنده) می‌تواند قبل از انقضای مدت مذکور در ماده ۲۱ تقاضای تأمین طلب خود را از اموال متعهد نماید. در این صورت اجرا بلافاصله پس از ابلاغ اجرائیه معادل موضوع لازم‌الاجرا را از اموال متعهد بازداشت می‌نماید؛ بنابراین ابتدا اموال صادرکننده توقیف شده و در صورت عدم پرداخت، اموال توقیف شده طبق ترتیبات آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی لازم‌الاجرا به فروش می‌رسند و طلب دارنده چک از این طریق وصول می‌گردد.^۹

برای صدور اجرائیه شریطی برقرار است. طبق ماده ۲ قانون صدور چک، «جهت صدور اجرائیه، دارنده چک باید عین چک و گواهی‌نامه مذکور در ماده ۴ و یا گواهی‌نامه مندرج در ماده ۵ را به اجرای ثبت اسناد محل تسلیم کند. اجرای ثبت در صورتی دستور اجرا را صادر می‌کند که مطابقت امضای چک با نمونه امضای صادرکننده در بانک از طرف بانک گواهی شده باشد».

۱-۲-۲- تأثیر قانون اصلاحی بر درخواست‌کننده اجرائیه ثبتی

برابر ماده ۱۸۹ آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی «دارنده چک که حق تقاضای صدور اجرائیه دارد، اعم است از کسی که چک در وجه او صادر شده، به نام او ظهرنویسی شده یا حامل چک (در مورد چک‌های در وجه حامل)؛ لکن با توجه به تحولات صورت‌گرفته در مفهوم دارنده طبق مقررات اصلاحی، اشخاصی که حق تقاضای صدور اجرائیه را دارند نیز تغییراتی یافته‌اند. طبق تبصره ۱ ماده ۲۱ مکرر، صدور و پشت‌نویسی چک در وجه حامل پس از گذشت دو سال از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون ممنوع است و حتی در صورت صدور چک در وجه حامل، چک صادر شده مشمول امتیازات قانون تجارت و قانون صدور چک نیست. بدین ترتیب حق درخواست صدور اجرائیه به‌طور ضمنی از دارنده چک در وجه حامل سلب گشته است. همچنین طبق همین تبصره ظهرنویسی چک از میان رفته و انتقال چک تنها از طریق سامانه صیاد قابل انجام است. در نتیجه امتیاز صدور اجرائیه برای دارنده‌ای که چک را از طریق ظهرنویسی بدون ثبت در سامانه تحصیل کرده، وجود ندارد. از مجموع این مطالب فهمیده می‌شود که تنها شخصی که چک در وجه او صدور یا انتقال یافته و نام وی در سامانه صیاد ثبت شده،

۹. همان، ۲۶۵.

می‌تواند نسبت به صدور اجرائیه درخواست دهد.^{۱۰}

۱-۲-۳- امکان‌سنجی جمع بین اجرائیه ثبتی با شکایت کیفری و اجرائیه دادگستری

برابر با ماده ۱۸۷ آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی، اعلام جرم یا شکایت کیفری علیه صادرکننده چک بلامحل به مقامات صلاحیت‌دار مانع درخواست صدور اجرائیه برای وصول وجه چک از طریق اداره ثبت نخواهد بود، چراکه با وجود لزوم ارائه اصل چک و گواهی‌نامه عدم پرداخت برای اجرائیه ثبتی (به‌صراحت ماده ۲ قانون صدور چک و ماده ۱۸۳ آیین‌نامه) برای طرح شکایت کیفری تصویر مصدق چک و گواهی‌نامه بانک کفایت می‌کند. مگر این‌که دستوری در این باره از طرف مقامات قضایی صادر گردد.^{۱۱}

همچنین امکان جمع بین اجرائیه ثبتی و اجرائیه مستقیم دادگستری موضوع ماده ۲۳ قانون صدور چک محل بحث است. ممکن است ابتدا به نظر رسد از آنجایی که اجرائیه دادگستری به‌طور مستقیم وارد مرحله اجرا می‌شود، دیگر عملاً نیازی به اجرائیه ثبت و توقیف اموال صادرکننده نیست، لکن با توجه به مهلت ۱۰ روزه‌ای که قانون‌گذار به صادرکننده جهت پرداخت مبلغ چک در اجرائیه دادگستری می‌دهد و از آنجایی که در ماده ۲۳ قانون صدور چک برای صدور اجرائیه دادگستری بر خلاف اجرائیه ثبتی تصریحی به لزوم ارائه اصل گواهی‌نامه عدم پرداخت نشده و در نتیجه تصویر مصدق آن کفایت می‌کند، به نظر می‌رسد که دارنده می‌تواند به‌طور هم‌زمان درخواست صدور اجرائیه ثبتی و دادگستری دهد و برای آن ۱۰ روز از طریق اجرائیه ثبت به‌صورت فوری اقدام به توقیف اموال صادرکننده کرده و اجازه انتقال را از وی سلب نماید. در این صورت پس از طی شدن مهلت ۱۰ روزه مخصوص اجرائیه دادگستری، دارنده می‌تواند طبق ماده ۱۹۳ آیین‌نامه از تعقیب عملیات اجرایی نسبت به اجرائیه ثبتی انصراف دهد و فرایند وصول وجه چک را از طریق اجرائیه دادگستری پیگیری نماید. شاید علت تمایل دارنده به استفاده از اجرائیه دادگستری و عدم ادامه فرایند وصول چک از مسیر اجرائیه ثبتی در مزایای بارشده نسبت به اجرائیه دادگستری از سوی قانون‌گذار باشد. از جمله این‌که طبق مفاد ماده ۳ قانون نحوه محکومیت‌های مالی، دارنده می‌تواند در صورت عدم پرداخت وجه چک اقدام به حبس صادرکننده نماید. هرچند حبس صادرکننده بدون رسیدگی توافقی و صرفاً از طریق اجرائیه دادگستری، یکی از

۱۰. سیدحمیدرضا جلالی، تحولات ضمانت اجراهای پیش‌بینی‌شده در قانون اصلاحی صدور چک ۱۳۹۷ (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۸)، ۵۱-۵۲.

۱۱. عبدی‌پور فرد، پیشین، ۲۶۶.

انتقادات وارد به قانون‌گذار در اصلاحات صورت گرفته است، لکن برای دارنده جهت احقاق حقوقش خوشایند جلوه می‌کند. مطالب جزئی در خصوص اجرائیه دادگستری در قسمت بعدی به تفصیل بررسی خواهد شد.

۱-۳- مطالبه چک از طریق اجرای دادگستری بدون رسیدگی قضایی

این روش که از ابداعات قانون‌گذار در مقررات اصلاحی ۹۷ است، به موازات مرحله دادرسی ترافیعی، اقدام مستقیم دارنده را از مسیر اجرای احکام مدنی مورد پذیرش قرار داده است.^{۱۲} مطابق ماده ۲۳ قانون صدور چک اصلاحی، «دارنده چک می‌تواند با ارائه گواهی‌نامه عدم پرداخت از دادگاه صالح، صدور اجرائیه نسبت به کسری مبلغ چک و حق الوکاله وکیل طبق تعرفه قانونی را درخواست کند. دادگاه مکلف می‌باشد در صورت وجود شرایط زیر حسب مورد علیه صاحب حساب، صادرکننده یا هر دو اجرائیه صادر نماید.»؛ بنابراین همان‌طور که ماده به آن اشاره کرده، امکان صدور اجرائیه تنها نسبت به مبلغ مندرج در چک و حق الوکاله وکیل طبق تعرفه قانونی وجود دارد و هزینه‌هایی همچون زبان وارده به دارنده و خسارت تأخیر تأدیه از طریق آن قابل مطالبه نیست.

ضروری است که با توجه به این ماده شرایط صدور اجرائیه، امکان‌سنجی صدور اجرائیه نسبت به چک‌های غیرصیادی و مطالبه خسارت تأخیر تأدیه مورد بررسی قرار گیرد.

۱-۳-۱- شرایط صدور اجرائیه دادگستری

طبق ماده ۲۳، وجود چند شرط برای صدور اجرائیه ضرورت دارد که عبارت‌اند از:

۱- ضرورت صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت: شرط نخست برای درخواست صدور اجرائیه از دادگاه آن است که چک به جهت کسر یا عدم موجودی حساب یا هر یک از جهات مندرج در ماده ۳ به استثنای دستور عدم پرداخت، وفق ماده ۱۴ پرداخت نگشته و نسبت به آن در پی درخواست دارنده چک گواهی‌نامه عدم پرداخت صادر شده باشد.

۲- ضرورت درج کد رهگیری توسط بانک در گواهی‌نامه عدم پرداخت و ممهور کردن آن: شرط دیگر برای صدور اجرائیه این است که بانک نسبت به تخصیص و درج کد رهگیری در گواهی‌نامه عدم پرداخت اقدام کند و همچنین آن را ممهور نماید. در این راستا شناسه مندرج در سامانه بانک

۱۲. ربیعا اسکینی و صالح یمرلی، «نوآوری‌های قانون اصلاح صدور چک مصوب ۱۳۹۷؛ گامی به‌پس یا گامی به‌پیش»، پژوهش‌های حقوقی، ۲۰، ۴۶ (۱۴۰۰)، ۱۵.

مرکزی به‌عنوان کد رهگیری منظور گشته و بانک‌ها مکلف به درج کد مذکور در گواهی‌نامه عدم پرداخت هستند. در صورتی که این امر به هر علتی از سوی بانک رعایت نگردد، دارنده چک نمی‌تواند درخواست صدور اجرائیه داشته باشد.^{۱۳}

۳- عدم منوط شدن وصول وجه به تحقق شرطی در متن چک.

۴- عدم قید این نکته در متن چک که چک بابت تضمین انجام معامله یا تعهدی است.

در صورت حصول شرایط و صدور اجرائیه، مطابق ادامه ماده ۲۳ «صادرکننده مکلف است ظرف مدت ۱۰ روز از تاریخ ابلاغ اجرائیه، بدهی خود را بپردازد یا با موافقت دارنده چک ترتیبی برای پرداخت آن بدهد یا مالی معرفی نماید که اجرای حکم را میسر کند؛ در غیر این صورت حسب درخواست دارنده، اجرای احکام دادگستری اجرائیه را طبق «قانون نحوه محکومیت‌های مالی» به مورد اجرا گذاشته و نسبت به استیفای مبلغ چک اقدام می‌نماید». در صورت عدم حصول شرایط نیز دارنده می‌تواند با توسل به سایر شیوه‌های پیش‌بینی‌شده در قانون صدور چک، از جمله اقامه دعوا و اجرائیه ثبتی، اقدام به وصول وجه چک و احقاق حقوق خویش نماید.

۱-۳-۲- امکان صدور اجرائیه نسبت به چک‌های غیرصیادی

نکته شایان توجه در این خصوص وضعیت چک‌های صادره قبل از تصویب این قانون است؛ به عبارت دیگر از آنجایی که این قانون در سال ۹۷ به تصویب رسید و قبل از تصویب آن، چک‌های بسیاری منتهی به گواهی عدم پرداخت شده بودند و بعد از آن نیز در جامعه وجود دارند، این مسئله اساسی مطرح شد که آیا می‌توان برای چنین چک‌هایی اجرائیه از طریق دادگاه صادر نمود؟

در پاسخ می‌توان گفت که بسیاری از پرونده‌ها قائل به عدم امکان تقاضای اجرائیه برای چنین چک‌هایی هستند. شعبه اول دادگاه حقوقی گنبدکاووس بعد از صدور اجرائیه برای چک به تاریخ ۱۳۹۷ با عدول از نظر سابق خود، با این استدلال که دسته‌چک یادشده در سال ۱۳۹۵ صادر شده و مطابق ماده ۶ قانون اصلاحی، این قانون تنها مشمول صدور چک‌های صیادی دارای شناسه ۱۶ رقمی یکتا است، قرار موقوفی اجرا را صادر نمود. این در حالی است که چنین رأیی قابل نقد است. چراکه قانون‌گذار با الزام بانک‌ها به صدور یکپارچه چک‌های صیادی، قصد بر ایجاد تکلیف برای بانک‌ها داشته و ماده ۲۳ را نباید با توجه به ماده ۶ این قانون تفسیر نمود، بلکه تفسیر آن باید با ارجاع به بند ۱ ماده ۱ که در مقام تعریف

۱۳. علی فتوحی‌راد، «حقوق دارنده چک و نوآوری‌های قانون اصلاحی صدور چک»، وکیل مدافع، ۱۸ (۱۳۹۸)، ۸۱.

چک عادی است، صورت گیرد.^{۱۴} اجرائیه مزیتی است که قانون‌گذار برای دارنده پیش‌بینی کرده و باید هم چک‌های صیادی و هم غیرصیادی را شامل گردد. اداره حقوقی قوه قضاییه نیز طی نظریه مشورتی شماره ۷/۹۷/۲۶۲۹ مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۱۰ این نظر را مورد پذیرش قرار داده و اظهار نموده است که «با توجه به مفهوم مخالف ذیل مواد ۴ و ۵ قانون اصلاح قانون صدور چک مصوب ۱۳۹۷/۸/۱۳ از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، چک‌هایی که طبق مواد یادشده گواهی‌نامه عدم پرداخت با درج کد رهگیری در آن صادر شده باشد، در مراجع قضایی و ثبتی قابل ترتیب اثر می‌باشد؛ بنابراین صدور اجرائیه بر اساس ماده ۲۳ این قانون نیز برای چک‌هایی که مطابق مواد ۴ و ۵ یادشده برای آن گواهی‌نامه عدم پرداخت با درج کد رهگیری صادر شده است، بلامانع می‌باشد».^{۱۵}

۱-۳-۳- عدم امکان مطالبه خسارت تأخیر تأدیه با درخواست اجرا

در حالی که مجلس شورای اسلامی در ماده ۲۳ طرح اولیه قانون اصلاحی صدور چک «خسارت تأخیر تأدیه» را تصویب نموده بود، شورای نگهبان خسارت یادشده را مغایر با شرع دانست و لذا در جهت رفع ایراد کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس اقدام به حذف عبارت خسارت تأخیر تأدیه از ماده مذکور کرد. به هر روی در مواردی که دارنده به‌طور مستقیم از طریق واحد اجرای احکام مدنی اقدام به مطالبه وجه چک می‌نماید، نمی‌تواند از طریق واحد اجرای احکام دادگاه خسارت تأخیر تأدیه را نیز مطالبه نماید. در صورتی که چنین خسارتی طبق ماده ۵۲۲ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب و قانون استفساریه تبصره الحاقی به ماده ۲ قانون اصلاح موادی از قانون صدور چک مصوب ۱۳۷۶/۳/۱۰ مجمع تشخیص مصلحت نظام قابل مطالبه است؛ بنابراین دارنده می‌تواند دادخواست مستقل خود را جهت مطالبه خسارت تأخیر تأدیه چک‌های منتهی به گواهی عدم پرداخت به محاکم تقدیم نماید.

۱-۴- خسارت تأخیر تأدیه

تا قبل از تصویب قانون صدور چک مصوب ۱۳۵۵ به‌هیچ‌عنوان امکان مطالبه خسارت تأخیر تأدیه برای چک وجود نداشت. تا اینکه در نهایت در ماده ۱۳ همین قانون، قانون‌گذار مطالبه خسارت تأخیر تأدیه را تحت شرایطی مجاز شمرده بود؛ اما در سال ۱۳۷۲ و با تصویب قانون اصلاحی صدور چک، خسارت

۱۴. اسکینی و یمرلی، پیشین، ۱۶.

۱۵. قانون اصلاح قانون صدور چک مصوب ۹۷/۸/۱۳، «نظریه شماره ۲۶۲۹/۹۷/۷ مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۱۰»، تاریخ دسترسی در ۱۴۰۰/۸/۲۹، قابل دسترسی در:

<https://edarehoquqy.eadl.ir>

معنوی و خسارت تأخیر تأدیه بنا به نظر شورای نگهبان مبنی بر شرعی نبودن خسارت تأخیر تأدیه^{۱۶}، از ماده مزبور حذف شد و عبارت کلی «خسارت وارده به دارنده» جایگزین آن شد. در نهایت قانون‌گذار در ۱۳۷۶/۳/۱۰ با الحاق یک تبصره به ماده ۲ قانون صدور چک امکان مطالبه خسارت تأخیر تأدیه را برای دارنده چک برگشتی فراهم آورد.

در راستای اختلاف‌نظرهایی که راجع به این تبصره الحاقی ایجاد شد، در سال ۱۳۷۷ به موجب ماده واحده قانون استفساریه، امکان مطالبه خسارت تأخیر تأدیه بر مبنای نرخ تورم اعلامی از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران رسماً اعلام شد. طبق این ماده، «منظور از عبارت «کلیه خسارات و هزینه‌های لازم از قبیل هزینه‌های دادرسی...» مذکور در تبصره الحاقی به ماده ۲ قانون اصلاح موادی از قانون صدور چک مصوب ۱۳۷۶ مجمع تشخیص مصلحت نظام، خسارات تأخیر تأدیه بر مبنای نرخ تورم از تاریخ چک تا زمان وصول آن که توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اعلام شده و هزینه دادرسی و حق الوکاله بر اساس تعرفه‌های قانونی می‌باشد».

در پرتوی این تبصره الحاقی، در ماده ۱۲ قانون صدور چک مصوب ۱۳۸۲ نیز جبران خسارت دارنده چک از جمله جبران خسارت تأخیر تأدیه از تاریخ ارائه چک به بانک مورد تصریح مقنن قرار گرفت. این در حالی است که بنا بر مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام در سال ۱۳۷۶ ملاک محاسبه خسارت تأخیر تأدیه تاریخ مندرج در چک است و لزوماً تاریخ مندرج چک و تاریخ ارائه آن به بانک بر هم منطبق نیستند.^{۱۷}

در نهایت ماده ۱۲ قانون صدور چک اصلاحی ۹۷ به پرداخت خسارت تأخیر تأدیه اشاره کرده است. طبق این ماده مبدأ محاسبه خسارت تأخیر تأدیه، تاریخ ارائه چک به بانک هست. تبصره ماده مرقوم نیز مقرر نموده که «میزان خسارت و نحوه احتساب آن بر مبنای قانون الحاق یک تبصره به ماده ۲ قانون اصلاح موادی از قانون صدور چک مصوب ۱۳۷۶/۳/۱۰ مجمع تشخیص مصلحت نظام خواهد بود». بنابراین همان‌طور که مشاهده می‌شود، در بین مقررات دوگانگی وجود دارد و این امر موجب تشتت آرا شده است. شعبه ۳۷ و ۳۱ دادگاه‌های تجدیدنظر استان تهران در خصوص مبدأ محاسبه خسارت تأخیر تأدیه وجه چک، آرای مختلفی صادر نموده‌اند. به‌گونه‌ای که شعبه ۳۱، مبدأ خسارت تأخیر تأدیه را سررسید چک و شعبه ۳۷، تاریخ مطالبه و ارائه به بانک یعنی همان تاریخ صدور گواهی عدم پرداخت

۱۶. نظریه‌های شماره ۹۴۹۹ مورخ ۱۳۶۲/۸/۲۵، شماره ۳۸۴۵ مورخ ۱۳۶۴/۴/۱۲، شماره ۳۳۷۸ مورخ ۱۳۶۷/۱۰/۱۴، شماره ۱۳۷۶/۳/۱۰ مورخ ۱۳۷۶/۳/۱۰.

۱۷. مینا صدیقی فر، «ضمانت اجراهای کیفی و مدنی در قانون صدور چک»، تعالی حقوق، ۳، ۱۰ (۱۳۹۰)، ۸۵-۸۶.

می‌داند. در نهایت موضوع برای حل اختلاف به هیئت عمومی دیوان عالی کشور ارسال شد و منجر به صدور رأی وحدت رویه گشت.

استدلال نماینده دادستان بر مبنای سند تجاری بودن چک استوار است. بدین صورت که خصوصیت ذاتی چک چنین ایجاب می‌کند که به محض صدور، اوصاف تجاری پیدا کند و از مزایای قانون تجارت استفاده نماید که یکی از این مزایا استفاده از تاریخ چک است. همچنین از آنجایی که تبصره الحاقی (۷۶/۳/۱۰) به ماده ۲ و قانون استفساریه این تبصره مصوب ۷۷/۹/۲۱ مجمع تشخیص مصلحت نظام از جمله مقرراتی هستند که به طور خاص راجع به چک وضع شده‌اند و از طرف دیگر وفق نظریه شورای نگهبان، مصوبات مجلس نمی‌تواند ناسخ مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام باشد، بنابراین نظر شعبه ۳۱ دادگاه تجدیدنظر استان که مبدأ محاسبه خسارت تأخیر تأدیه را از تاریخ مندرج در چک (نه تاریخ مطالبه) دانسته است، مطابق با موازین قانونی شناسایی می‌شود.^{۱۸}

۲- ضمانت اجرای کیفری و تأثیر قانون اصلاحی بر آن

قانون اصلاحی مقررات راجع به جنبه کیفری چک را نسخ نکرده است، لکن با توجه به تغییرات صورت گرفته در برخی از موارد تحولاتی ایجاد کرده که با بیان جنبه کیفری به بررسی تغییرات مربوط به آنها نیز خواهیم پرداخت.

۲-۱- موارد دارای جنبه کیفری

با عنایت به مواد ۳، ۱۰ و ۱۴ قانون صدور چک، مواردی که دارای ضمانت اجرای کیفری است و صادرکنندگان آنها مشمول مجازات ماده ۷ می‌شوند عبارت‌اند از:

۱- موارد مذکور در ماده ۳ یعنی صدور چک بلامحل، چک خالی شده از محل، دستور عدم پرداخت چک و صدور چک به گونه‌ای که بانک محال علیه به عللی از قبیل قلم خوردگی، عدم مطابقت امضا، اختلاف در مندرجات و ... از پرداخت وجه چک خودداری کند.

۲- مورد ماده ۱۰ یعنی صدور چک از حساب مسدود با علم به مسدود بودن که در این صورت صادرکننده به حداکثر مجازات مندرج در ماده ۷ محکوم می‌گردد.

۳- موارد مشمول ماده ۱۴ یعنی صدور دستور عدم پرداخت چک با ادعای این که چک مفقود یا سرقت یا جعل گشته و یا از طریق کلاهبرداری یا خیانت‌درامانت یا جرایم دیگری تحصیل شده است

۱۸. رأی وحدت رویه شماره ۸۱۲ هیئت عمومی دیوان عالی کشور، تاریخ مشاهده ۳۰ آبان ۱۴۰۰، قابل دسترسی در: <https://www.rrk.ir/Laws/ShowLaw.aspx?Code=23552>

و دستوردهنده نتواند ادعای خود را اثبات نماید.

موارد سه‌گانه بالا همچنان در مقررات اصلاحی نیز حفظ شده است و جنبه اول و دوم در قانون جدید نیز مصداق دارد، لکن با توجه به تغییرات صورت‌گرفته در تشریفات صدور و لزوم ثبت چک در سامانه صیاد، مورد سوم در جایی که دستور پرداخت با ادعای چک مفقود یا سرقت یا جعل شده صادر می‌گردد، دیگر مصداق نخواهد داشت. چراکه طبق ماده ۲۱ مکرر قانون صدور چک اصلاحی، «صدور هر برگه چک مستلزم ثبت هویت دارنده، مبلغ و تاریخ مندرج در چک برای شناسه یکنای چک توسط صادرکننده بوده و امکان انتقال چک به شخص دیگر توسط دارنده تا قبل از تسویه آن، با ثبت هویت شخص جدید برای همان شناسه یکتا امکان‌پذیر است»؛ بنابراین با ثبت اطلاعات هویتی دارنده در سامانه صیاد، عملاً امکان ادعای چک سرقت‌شده، جعل‌شده و مفقودشده طبق قانون جدید منتفی است و حتی با طرح چنین ادعایی به راحتی می‌توان صحت یا عدم صحت آن را سنجید. چراکه اعتبار تنها با برگه فیزیکی چک نبوده و آنچه در سامانه به ثبت رسیده است، ملاک عمل بانک‌ها است.

۲-۲- موارد فاقد جنبه کیفری

۱- موارد مذکور در ماده ۱۳ قانون صدور چک که عبارت‌اند از چک سفید امضا، چک به‌عنوان تضمین معامله و تضمین اجرای تعهد، چک بدون تاریخ، چک مشروط و چک وعده‌دار.

۲- مواردی که چک فی‌نفسه قابل تعقیب کیفری است، لکن به علل قانونی وصف کیفری را از دست می‌دهد. این موارد که در ماده ۱۱ بیان شده‌اند از این قرارند: عدم رعایت مهلت شش ماهه برای مراجعه به بانک و اخذ گواهی عدم پرداخت، عدم رعایت مهلت شش ماهه شکایت کیفری پس از اخذ گواهی عدم پرداخت بانک و انتقال ارادی چک پس از برگشت چک و قبل از شکایت کیفری که در این صورت انتقال‌گیرنده حق شکایت کیفری را نخواهد داشت.

۳- برابر با ماده ۷ قانون صدور چک، مجازات‌های مذکور شامل مواردی که ثابت شود چک‌های بلامحل بابت معاملات نامشروع و بهره‌ربری صادر شده، نیست. در این‌گونه موارد در صورت طرح شکایت کیفری، دادسرا قرار منع تعقیب صادر می‌نماید.^{۱۹}

مقررات اصلاحی بدون تغییر یافتن، همچنان در موارد دو و سه دارای مصداق هستند. لکن در مورد اول باید گفت که تغییرات صورت‌گرفته منجر به خروج موضوعی صدور چک سفیدامضا و بدون تاریخ از مقررات قانون صدور چک شده است. چراکه ماده ۲۱ مکرر، صدور هر برگه چک را مستلزم ثبت

۱۹. عبدی‌پورفرد، پیشین، ۲۷۶-۲۷۷.

هویت دارنده، مبلغ و تاریخ مندرج در چک در سامانه صیاد دانسته است و تا زمانی که چنین اطلاعاتی در سامانه به ثبت نرسیده باشد، امکان اجازه صدور به صادرکننده داده نخواهد شد و فرض صدور چک به صورت سفیدامضا و بدون تاریخ طبق مقررات جدید منتفی شده است. همچنین مقررات اصلاحی سازگار مناسبی را جهت نظارت بر صدور چک وعده‌دار فراهم نموده است. طبق قانون سابق ممکن بود به دنبال عدم امکان اثبات صدور چک به صورت وعده‌دار از سوی صادرکننده، دادگاه حکم به صدور چک بی‌محل که واجد وصف کیفری بود می‌داد و از این رو بر آمار زندانیان صادرکننده چک بی‌محل افزوده می‌شد، لکن با تغییرات صورت گرفته در قانون اصلاحی و لزوم ثبت عملیات صدور در سامانه صیاد، اثبات وعده‌دار بودن چک با سهولت بیشتری همراه گشته و از آنجایی که تاریخ ثبت و تاریخ صدور در سامانه درج می‌گردد، صادرکننده می‌تواند با اثبات وعده‌دار بودن چک وصف کیفری را از آن بزداید.

۲-۳- مجازات صدور چک پرداخت‌نشده

ماده ۷ قانون صدور چک اصلاحی، مجازات صدور چک فاقد محل را حسب مبلغ چک متفاوت اعلام کرده است. اگر مبلغ چک کمتر از ده میلیون ریال باشد، مجازات حبس تا ۶ ماه و اگر از ده میلیون ریال تا پنجاه میلیون ریال باشد، مجازات حبس از ۶ ماه تا ۱ سال و در صورتی که مبلغ چک از پنجاه میلیون ریال بیشتر باشد، مجازات حبس از ۱ سال تا ۲ سال و ممنوعیت از داشتن دسته‌چک که به مدت دو سال ذکر شده است. ولی این مقرر به موجب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۹۹ تغییر یافته است. مطابق تبصره ماده ۱۱ این قانون، که به ماده ۱۰۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲ الحاق شده است «حداقل و حداکثر مجازات‌های حبس تعزیری درجه چهار تا درجه هشت مقرر در قانون برای جرایم قابل گذشت به نصف تقلیل می‌یابد». از آنجایی که مجازات حبس شش ماه تا دو سال، درجه شش و هفت محسوب می‌شود، مشمول این مقرر می‌گردد؛ بنابراین مجازات صدور چک بلامحلی که مبلغ آن کمتر از ده میلیون ریال باشد، حبس تا ۳ ماه است و اگر وجه مندرج در آن از ده میلیون ریال تا پنجاه میلیون ریال باشد، مجازات حبس از ۳ ماه تا ۶ ماه و اگر بیشتر از پنجاه میلیون ریال باشد، مجازات آن حبس ۶ ماه تا ۱ سال است.

۲-۴- جرم‌انگاری دریافت دسته‌چک غیر متناسب با اوضاع مالی و اعتباری

مطابق مقررات قانون اصلاحی، بانک‌ها برای ارائه دسته‌چک به مشتریان باید بر اساس گزارشات دریافتی از سامانه‌های مذکور در قانون، سقف اعتبار مجاز متقاضی را تعیین کرده و متناسب با آن اقدام

به تخصیص دسته‌چک نمایند. برابر با تبصره ۳ ماده ۶ قانون صدور چک (الحاقی ۹۷)، «هر شخصی که با توسل به وسایل متقلبانه مبادرت به دریافت دسته‌چکی غیرمتناسب با اوضاع مالی و اعتباری خود نموده یا دریافت آن توسط دیگری را تسهیل نماید، به مدت سه سال از دریافت دسته‌چک، صدور چک جدید و استفاده از چک موردی محروم و به جزای نقدی درجه پنج قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شود و در صورتی که عمل ارتكابی منطبق با عنوان مجرمانه دیگری با مجازات شدیدتر باشد، مرتکب به مجازات آن جرم محکوم می‌گردد». مقصود قانون‌گذار از عبارت «اوضاع مالی و اعتباری» اوضاع زمان دریافت دسته‌چک بوده که تشخیص آن با مرجع صالح است.^{۲۰}

با عنایت به هدف قانون‌گذار از تصویب مقررات اصلاحی که همان پیشگیری از صدور چک و حمایت حداکثری از دارنده چک می‌باشد، منطقی است که سازگاری ترتیب داده شود تا اشخاص فاقد اعتبار نتوانند به راحتی به دسته‌چک دست یابند. لذا در صورتی که شخصی با توسل به شیوه‌های متقلبانه که حاکی از سوءنیت او در بردن مال غیر با استفاده از چک است، دسته‌چک دریافت کند، به مجازات مقرر قانونی محکوم می‌گردد.^{۲۱}

۳- ضمانت اجرای بانکی

ماده ۵ مکرر قانون صدور چک که از ابداعات قانون‌گذار در اصلاحات سال ۹۷ است، ضمانت اجرایی را برای صادرکننده چک بی‌محل مقرر کرده است. در واقع قانون‌گذار در این ماده مقررات متعددی اعم از لزوم ثبت مراتب عدم پرداخت در سامانه بانک مرکزی، اعلام مراتب به کلیه بانک‌ها و اعمال توقیف و مسدود شدن حساب‌های صادرکننده ظرف بیست و چهار ساعت، استثنا شدن بنگاه‌های اقتصادی از این حکم (تبصره ۱)، اعمال محرومیت‌ها نسبت به نماینده صاحب حساب (تبصره ۲)، موارد رفع سوءاثر از چک (تبصره ۳) و مسئولیت بانک‌ها و مؤسسات (تبصره ۵) اشاره کرده است. در حالی که شایسته بود با توجه به اهمیت موضوعات، هر یک از مقررات مورد اشاره طی مواد جداگانه‌ای بیان می‌شد.^{۲۲} به هر روی در این قسمت قصد داریم ضمانت اجرایی موجود در این ماده را بررسی کنیم.

طبق ماده ۵ مکرر بعد از گذشت ۲۴ ساعت از ثبت غیرقابل پرداخت بودن یا کسری مبلغ چک در سامانه یکپارچه بانک مرکزی تا هنگام رفع سوءاثر از چک، بانک‌ها مکلف‌اند یک‌سری اقداماتی را نسبت

۲۰. جلالی، پیشین، ۵۷.

۲۱. فتوحی‌راد، پیشین، ۷۳.

۲۲. فتوحی‌راد، پیشین، ۸۵.

به صاحب حساب اعمال کنند. از جمله این اقدامات باید به «عدم افتتاح هرگونه حساب و صدور کارت بانکی جدید»، «مسدود کردن وجوه کلیه حساب‌ها و کارت‌های بانکی و هر مبلغ متعلق به صادرکننده که تحت هر عنوان نزد بانک یا مؤسسه اعتباری دارد به میزان کسری مبلغ چک به ترتیب اعلامی از سوی بانک مرکزی»، «عدم پرداخت هرگونه تسهیلات بانکی یا صدور ضمانت‌نامه‌های ارزی یا ریالی» و «عدم گشایش اعتبار اسنادی ارزی یا ریالی» اشاره نمود. گفتنی است که محرومیت‌های مذکور نسبت به صاحب حساب اعمال می‌شود، لکن طبق تبصره ۲ ماده ۵ مکرر در صورتی که چک به وکالت یا نمایندگی از طرف صاحب حساب اعم از شخص حقیقی یا حقوقی صادر گردد، اقدامات موضوع این ماده علاوه بر صاحب حساب در مورد وکیل یا نماینده نیز اعمال می‌شود. باید توجه داشت که موضوع این تبصره متفاوت از ماده ۱۹ قانون صدور چک که در آن امضاکننده و صاحب حساب هر دو دارای مسئولیت تضامنی در بازپرداخت وجه چک هستند، می‌باشد. به تعبیر دیگر موضوع ماده ۱۹ مسئولیت تضامنی صاحب حساب و امضاکننده در بازپرداخت وجه چک است. حال آنکه تبصره ۲ ماده ۵ مکرر در خصوص اعمال محرومیت‌های مذکور نسبت به این افراد صحبت می‌کند؛ بنابراین اگر مدیرعامل شرکتی چک بلامحل صادر نماید، محرومیت‌های مذکور نسبت به مدیرعامل یا صاحب امضای مجاز شرکت نیز اعمال می‌گردد. مگر اینکه وکیل یا نماینده در مرجع قضایی صالح ثابت کند که عدم پرداخت مستند به عمل صاحب حساب یا وکیل یا نماینده بعدی او بوده است. در چنین شرایطی بانک‌ها مکلف‌اند به هنگام صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت، مشخصات نماینده را نیز در گواهی‌نامه مذکور درج کنند.

نکته دیگر در این خصوص این است که طبق تبصره بند ۳ ماده ۱۹ دستورالعمل حساب جاری، «اعمال محرومیت‌های مربوط به صدور دسته‌چک برای امضاکننده چک، مدیرعامل و اعضای هیئت‌مدیره شخص حقوقی و شخص حقیقی نماینده اشخاص حقوقی هیئت‌مدیره موضوع این تبصره، تنها تا پایان تصدی سمت آنان» اعمال می‌شود؛ اما در حال حاضر طبق قانون صدور چک اصلاحی، فقط شخصی که چک را امضا نموده است تا زمان رفع سوءاثر از چک، مشمول محرومیت‌های مذکور در ماده ۵ مکرر قرار می‌گیرد. مثلاً اگر در شرکتی پنج نفر به‌عنوان صاحب امضای مجاز وجود داشته باشند و تنها دو تن از آنان چک را امضا کرده باشند و چک مذکور برگشت بخورد، محرومیت‌ها صرفاً نسبت به همان دو نفر اعمال می‌گردد. ضمن اینکه پایان محرومیت‌ها دیگر ارتباطی به پایان تصدی آنان در شرکت ندارد و اعمال آن تا زمان رفع سوءاثر از چک ادامه پیدا خواهد کرد.

حال به بررسی هرکدام از محرومیت‌های مذکور در ماده ۵ مکرر می‌پردازیم. این موارد عبارت‌اند از:

۳-۱- عدم افتتاح هرگونه حساب و صدور کارت بانکی جدید

طبق بند الف ماده ۵ مکرر قانون اخیرالذکر پس از سپری شدن بیست و چهار ساعت از زمان ثبت غیرقابل پرداخت بودن چک در سامانه، کلیه بانک‌ها وظیفه دارند تا از افتتاح هرگونه حساب و صدور کارت بانکی جدید برای صادرکننده خودداری کنند. با توجه به اطلاق این بند، عدم افتتاح حساب هم شامل حساب مشترک و هم حساب انفرادی از هر نوعی اعم از قرض الحسنه و سپرده‌گذاری می‌گردد. همین تفسیر در خصوص کارت‌های بانکی نیز صدق می‌کند و با توجه به این اطلاق می‌توان گفت که کلیه کارت‌های بانکی اعم از کارت‌های بدهی و کارت‌های اعتباری را در برمی‌گیرد.

۳-۲- مسدود نمودن وجوه کلیه حساب‌ها و کارت‌های بانکی و هر مبلغ متعلق به صادرکننده

قبل از اصلاح قانون صدور چک، تأمین خواسته از دیگر راهکارهای قانونی جهت حفظ حقوق دارنده چک‌های منتهی شده به گواهی عدم پرداخت بود که هدف از آن حفظ کردن و در امنیت قرار دادن خواسته بود؛ یعنی این حق برای خواهان ایجاد می‌شد که در ابتدا با گرفتن تأمین خواسته و اجرای آن، خواسته خود را بازداشت کرده و آن را در امنیت قرار بدهد، به نحوی که خوانده نه توانایی نقل و انتقال آن را داشته نه بتواند جابه‌جا یا مخفی نماید و حتی با این کار، آن را از دسترس سایر بستانکاران خوانده نیز خارج کند.^{۲۳} لکن اخذ قرار تأمین خواسته مستلزم تقدیم درخواست به دادگاه صالح بوده و در صورت طرح این درخواست قبل از اقامه دعوا، دعوای مذکور باید در موعد ۱۰ روز پس از تاریخ صدور قرار تأمین خواسته طرح گردد. حال طبق مقررات اصلاحی قانون‌گذار در بند ب ماده ۵ مکرر قانون اصلاحی، بدون نیاز به طرح چنین درخواست و اقامه دعوایی، بانک را مکلف به «مسدودسازی وجوه کلیه حساب‌ها و کارت‌های بانکی و هر مبلغی متعلق به صادرکننده که با هر عنوان نزد بانک یا مؤسسه اعتباری دارد، به میزان کسری مبلغ چک به ترتیب اعلامی از سوی بانک مرکزی» تا هنگام رفع سوءاثر از چک کرده است.^{۲۴} به موجب مصوبه هیئت عامل بانک مرکزی مورخ ۱۴۰۰/۱/۱۸ ترتیبات انسداد وجوه حساب‌ها و کارت‌های بانکی متعلق به صادرکننده چک برگشتی نزد بانک یا مؤسسه اعتباری به میزان کسری مبلغ چک بدین صورت است که: در وهله اول، در خصوص نحوه انتخاب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی، اولویت به ترتیب با بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی خواهد بود که مجموع موجودی

۲۳. عبدالله شمس، آیین دادرسی مدنی، دوره بنیادین، جلد سوم (تهران: داک، ۱۳۹۱)، ۱۱۵.

۲۴. اسکینی و یمرلی، پیشین، ۲۲.

حساب‌های سپرده متناظر (ریالی یا ارزی) صادرکننده چک نزد آنها، بالاترین رقم باشد. گام بعدی در خصوص نحوه انتخاب حساب‌های سپرده است که اولویت به ترتیب با حساب‌های سپرده سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت، سپرده سرمایه‌گذاری بلندمدت، سپرده قرض الحسنه پس‌انداز و سپرده قرض الحسنه جاری صادرکننده چک خواهد بود. در مورد حساب‌های مشترک نیز، نحوه اقدام به شرح مذکور و بر مبنای سهم‌الشرکه صادرکننده در حساب‌های مشترک می‌باشد.^{۲۵}

۳-۳- عدم پرداخت هرگونه تسهیلات بانکی یا صدور ضمانت‌نامه‌های ارزی یا ریالی

طبق این بند پس از سپری شدن ۲۴ ساعت از زمان ثبت غیرقابل پرداخت بودن چک، بانک‌ها موظف‌اند از پرداخت هرگونه تسهیلات بانکی یا صدور ضمانت‌نامه‌های ارزی یا ریالی به شخصی که چک او برگشت خورده است خودداری به عمل آورند.

تسهیلات بانکی اعم از قرض الحسنه، قراردادهای مبادله‌ای (فروش اقساطی، اجاره به شرط تملیک، جعاله، سلف، خرید دین) و قراردادهای مشارکتی (مشارکت مدنی، مشارکت حقوقی، مضاربه، مزارعه، مساقات) می‌باشد^{۲۶} و قدر مسلم آن است که از زمان ثبت غیرقابل پرداخت بودن چک در سامانه، بانک‌ها و مؤسسات اعتباری حق انعقاد هیچ‌گونه از این عقود را با صادرکننده چک برگشتی ندارند.^{۲۷}

۴-۳- عدم گشایش اعتبار اسنادی ارزی یا ریالی

اعتبارات اسنادی شیوه‌ای برای تأمین مالی و پرداخت ثمن در تجارت به شمار می‌آید. در ساده‌ترین حالت خریدار کالا به بانک مراجعه نموده و گشایش اعتبار اسنادی به اندازه ثمن معامله را تقاضا می‌نماید. بانک گشاینده اعتبار نیز متعهد می‌گردد که در صورت دریافت اسناد معامله (که جزئیات آن در اعتبارنامه مشخص می‌شود) مبلغ مقرر در اعتبارنامه را به فروشنده (ذی‌نفع اعتبار) بپردازد.^{۲۸} طبق بند د ماده ۵ مکرر، بانک بعد از بیست و چهار ساعت از زمان ثبت غیرقابل پرداخت بودن چک، اجازه گشایش

۲۵. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، «مقررات ناظر بر اعطای چک موردی ابلاغ شد»، تاریخ مشاهده ۱۴۰۰/۹/۱۱، قابل دسترسی در:

<https://cbi.ir/showitem/21624.aspx>

۲۶. عباس موسویان، «ارزیابی قراردادهای شیوه‌های اعطای تسهیلات در بانکداری بدون ربا»، اقتصاد اسلامی، ۱۹ (۱۳۸۴)، ۴۸-۵۱.

۲۷. جلالی، پیشین، ۶۸.

۲۸. مصطفی‌السان، حقوق پرداخت‌های بانکی، چاپ اول (تهران: پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۹۰)، ۳۸-۳۹.

هیچ‌گونه اعتبار اسنادی را برای صادرکننده چک برگشتی نخواهد داشت.

نتیجه‌گیری

قانون‌گذار در سال ۹۷ در راستای تسهیل وصول وجه چک و جلوگیری از صدور چک‌های پرداخت‌نشده، اقدام به اصلاح قانون صدور چک نمود. یکی از مهم‌ترین اصلاحات صورت گرفته بر این سند تجاری، ضمانت اجراهای قانونی آن است. از جمله این ضمانت اجراها، اجرائیه مستقیم دادگستری موضوع ماده ۲۳ قانون صدور چک است که به موجب آن دارنده بدون نیاز به رسیدگی ترافعی می‌تواند از طریق واحد اجرای احکام مدنی، با ارائه گواهی نامه عدم پرداخت و با رعایت سایر شرایط، خواستار صدور اجرائیه شود. همچنین ماده ۵ قانون اخیرالذکر به پیش‌بینی محدودیت‌هایی نسبت به صادرکنندگان چک بی‌محل پرداخته که بعد از سپری شدن ۲۴ ساعت از ثبت غیرقابل پرداخت بودن چک در سامانه صیاد تا هنگام رفع سوءاثر از آن، این محدودیت‌ها نسبت به وی اعمال می‌شود. این محرومیت‌ها که شامل عدم افتتاح هرگونه حساب و صدور کارت بانکی جدید، مسدود نمودن وجوه کلیه حساب‌ها، عدم پرداخت هرگونه تسهیلات و عدم گشایش اعتبار اسنادی است، در نوع خود برای صادرکننده و صاحب حساب بسیار سنگین بوده و با هدف پیشگیری از صدور چک پرداخت‌نشده با روشی غیرکیفری از سوی قانون‌گذار وضع شده است.

علاوه بر این مواد، قانون‌گذار در مقررات اصلاحی ۹۷، یک ضمانت اجرا به سایر ضمانت اجراهای موجود و مرتبط با چک افزوده و برای جلوگیری از دریافت دسته‌چک غیرمتناسب با اوضاع مالی و اعتباری اشخاص در تبصره ۳ ماده ۶ مکرر قانون صدور چک به جرم‌انگاری پرداخته است. افزون بر موارد مذکور که دلالت بر تقنین ضمانت اجراهای جدید می‌نماید، قانون‌گذار در یک سری از موارد با اصلاح قانون صدور چک، بر سایر موارد اثراتی را به‌طور غیرمستقیم بر جای گذاشته است. از جمله این موارد می‌توان به ماده ۲۱ مکرر قانون صدور چک اشاره نمود که به موجب آن، مفهوم دارنده دستخوش تحولاتی شده و تنها شخصی به‌عنوان دارنده شناخته می‌شود که نام وی در سامانه صیاد ثبت شده باشد. این مسئله بر ماده ۱۸۹ آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی تأثیر گذاشته و تنها شخصی می‌تواند درخواست صدور اجرائیه ثبتی نماید که نام وی در سامانه صیاد به ثبت رسیده باشد. همچنین ثبت مبلغ و تاریخ در سامانه از دیگر موارد الزامی جهت درج است و با این اقدام، امکان صدور چک سفیدامضا و بدون تاریخ از صادرکننده سلب گشته و با توجه به موجود بودن اطلاعات هویتی صادرکننده

و دارنده در سامانه و عدم اکتفا به برگه فیزیکی چک، جنبه‌های کیفری همچون جعل، سرقت و مفقودی آن سالبه به انتفای موضوع گشته است.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- اسکینی، ربیعا. حقوق تجارت (برات، سفته، قبض انبار، اسناد در وجه حامل و چک)، چاپ سی‌ام (ویراست دوم). تهران: سمت، ۱۴۰۰.
- اسکینی، ربیعا و صالح یمرلی. «نوآوری‌های قانون اصلاح صدور چک مصوب ۱۳۹۷: گامی به‌پس یا گامی به‌پیش». پژوهش‌های حقوقی، ۲۰، ۴۶ (۱۴۰۰)، ۷-۲۸.
doi: 10.48300/jlr.2021.132610

- السان، مصطفی. حقوق پرداخت‌های بانکی، چاپ اول. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۹۰.
- جلالی، سیدمحمدرضا. تحولات ضمانت اجراهای پیش‌بینی‌شده در قانون اصلاحی صدور چک ۱۳۹۷. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۸.
- ستوده تهرانی، حسن. حقوق تجارت، جلد ۳، چاپ یازدهم. تهران: دادگستر، ۱۳۸۶.
- شمس، عبدالله. آیین دادرسی مدنی، دوره بنیادین، جلد ۳. تهران: دراک، ۱۳۹۱.
- صدیقی‌فر، مینا. «ضمانت اجراهای کیفری و مدنی در قانون صدور چک». تعالی حقوق، ۳، ۱۰ (۱۳۹۰)، ۷۹-۹۰.

- عبدی‌پور فرد، ابراهیم. حقوق تجارت، جلد ۳: اسناد تجاری، چاپ دوم. تهران، مجد، ۱۳۹۵.
- فتوحی‌راد، علی. «حقوق دارنده چک و نوآوری‌های قانون اصلاحی صدور چک». وکیل مدافع، ۱۸ (۱۳۹۸)، ۶۳-۸۸.

- موسویان، سیدعباس. ارزیابی قراردادهای و شیوه‌های اعطای تسهیلات در بانکداری بدون ربا». اقتصاد اسلامی، ۱۹ (۱۳۸۴)، ۴۵-۷۰.

ب) وبسایت‌ها

- رأی وحدت رویه شماره ۸۱۲ هیئت عمومی دیوان عالی کشور. تاریخ مشاهده ۳۰ آبان ۱۴۰۰. قابل دسترسی در:

<https://www.rrk.ir/Laws/ShowLaw.aspx?Code=23552>

- قانون اصلاح قانون صدور چک مصوب ۹۷/۸/۱۳. «نظریه شماره ۲۶۲۹/۹۷/۷ مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۱۰».

تاریخ دسترسی در ۱۴۰۰/۸/۲۹. قابل دسترسی در:
<https://edarehoquqy.eadl.ir/%D9%85%D8%AC%D9%85%D9%88%D8%B9%D9%87-%D9%86%D8%B8%D8%B1%DB%8C%D8%A7%D8%AA/articleType/ArticleView/articleId/2259>

- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. «مقررات ناظر بر اعطای چک موردی ابلاغ شد». تاریخ مشاهده ۱۴۰۰/۹/۱۱. قابل دسترسی در:

<https://cbi.ir/showitem/21624.aspx>

This Page Intentionally Left Blank